

Резюме на решението на ЕСПЧ по делото „Нешков и други срещу България“

(жалби №№ 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 и 9717/13)

пилотно решение от 27 януари 2015 г.,

невлязло в сила

1. Основните факти и оплаквания

Жалбоподатели по делото са Светломир Нешков, Георги Цеков, Павел Симеонов, Йордан Йорданов и Иван Златев, български граждани, родени съответно през 1971 г., 1973 г., 1976 г., 1962 г. и 1965 г. Жалбите са заведени в Съда между 18 юни 2010 г. и 27 декември 2012 г.

Г-н Нешков към момента е настанен в затвора в гр. Белене. Той се оплаква от лошите условия, при които изтърпява наказанието си лишаване от свобода във Варненския затвор в периода от 2002 г. до 2005 г., както и от лошите условия в затвора в гр. Стара Загора при настаняването му там за кратки периоди от време между 2002 г. и 2008 г., за да присъства на съдебни заседания по негови дела.

Г-н Цеков и г-н Златев се оплакват от условията в затвора в гр. Бургас, където г-н Златев пребивава от септември 2002 г. и където г-н Цеков е задържан между януари 2012 г. и февруари 2014 г. Г-н Цеков към момента е задържан в затворническото общежитие от открит тип Строител към Бургаския затвор.

Г-н Йорданов се оплаква от условията в затворите, където е пребивавал, както следва: в гр. София в периода август-октомври 2007 г., гр. Плевен - между 2007 г. и 2010 г., в гр. Ловеч – от юли 2010, и затворническо общежитие от закрит тип Атлант към затвора в гр. Ловеч, което се намира в гр. Троян. Жалбоподателят е бил преместен в общежитието през януари 2012 г. и пребивава в него към настоящия момент.

Г-н Симеонов е задържан в Бургаския затвор до 15 юли 2014, когато е бил освободен.

Оплакванията в жалбите касаят, по-конкретно, пренаселеността в местата за лишаване от свобода, ниската хигиена в помещенията, достъпа до тоалетни и използването на кофи за облекчаване на естествените нужди (оплаквания по чл. 3 от Конвенцията). Г-н Нешков се оплаква и от липсата на ефективни вътрешноправни средства за защита срещу лошите условия на задържане (чл. 13 във връзка с чл. 3 от Конвенцията).

Близо 40 висящи жалби със сходни оплаквания срещу българската държава чакат разглеждане от ЕСПЧ.

2. Нарушения

Г-н Симеонов е бил освободен от затвора на 15 юли 2014 г. и не поддържа жалбата си пред Съда, поради което Съдът решава, че не е оправдано по-нататъшното й разглеждане и заличава жалбата от списъка с делата.

А) Нарушение на чл. 3 (забрана за нечовешко и унижително отношение)

Съдът се позовава на доклади на Комитета за предотвратяване на изтезанията (КПИ), които подчертават наличието на тежка пренаселеност в затвора в гр. Варна, с пространство от 2 кв.м на лишен от свобода, и приема, че такива са били и условията, в които е живял г-н Нешков между 2002 г. и 2005 г. Невъзможният достъп до тоалетни е принуждавал затворниците да използват кофи за облекчаване на естествените си нужди в самите килии, в присъствието на други лица, като това е факт, критикуван в миналото от КПИ и ЕСПЧ.

На основата на горепосоченото, Съдът констатира нарушение на чл. 3 по отношение на г-н Нешков поради условията в затвора в гр. Варна.

Условията, при които г-н Нешков е пребивавал в затвора в Стара Загора, също се характеризират с липса на тоалетни в килиите, както е установил и Административен съд – гр. Враца през месец ноември 2011 г. Фактът, че този период на задържане е бил кратък, не изключва нарушение на чл. 3, ако условията са такива, че сериозно да увреждат човешкото достойнство.

Г-н Йорданов също е пребивавал в четири затвора при условия на пренаселеност и липса на тоалетни в затворите в София, Плевен, Ловеч и затворническо общежитие Атлант. При оценката на условията Съдът намира нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

По отношение на г-н Цеков и г-н Златев Съдът приема, че пребиваването им в затвора в гр. Бургас е било при изключително лоши условия на пренаселеност, ниска хигиена и сериозни недостатъци по отношение на медицинските грижи. Съответно, налице е нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

Б) Нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 3 (право на ефективно средство за защита)

Съдът припомня, че по отношение на нарушенията на чл. 3 в случаи като настоящите, чл. 13 изисква едновременно компенсаторно и превантивно средство за защита, което да съществува не само на теория, но и на практика.

В настоящото дело Съдът намира нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 3 от Конвенцията. Съдът не е убеден че съществуващите средства за защита в българската правна система могат да доведат до ефективна защита при оплаквания по чл. 3 от Конвенцията главно поради следното:

а) Иск за обезщетение по чл. 1 от ЗОДОВ: средството не е ефективно, защото ищецът трябва да доказва всеки път „незаконосъобразността“ на действията или бездействията на затворническите власти по смисъла на вътрешното право, а не факта, че условията на задържане са нечовешки и унижителни (по тази причина, когато разглеждат искове за условията в затворите, българските съдилища по-често взимат предвид не толкова общата забрана за нечовешко и унижително отношение, колкото релевантните разпоредби на вътрешното право; и съответно само в 30 % от делата е било присъдено обезщетение); в повечето случаи националният съд не приема съществуването на оборимата презумпция, че задържането в лоши условия причинява неимуществени вреди.

б) Възможността за преместване в друг затвор по чл. 62-64 от ЗИНЗС като форма на превантивно средство също не е ефективна, първо, поради факта, че на практика има пренаселеност във всички затвори (с изключение на две поправителни общежития и женския затвор) и второ, преместването подлежи изцяло на преценката на властите, а затворниците нямат право да бъдат преместени в случай, че поискат.

в) Възможността за жалба до прокуратурата също не е ефективно средство именно поради липсата на участие на затворника в такова производство. Молбите пред Омбудсмана, от друга страна, не водят до обвързващо властите решение.

3. Препоръки за изпълнение на решението (чл. 46)

Съдът приема, че лошите материални условия е повтарящ се за България проблем, който е довел до над 20 нарушения на Конвенцията.

Въпреки че вече постановените решения, както и настоящото, се отнасят до нарушения на Конвенцията в различни затвори и общежития в България, всички те касаят повтарящи се въпроси за липсата на достатъчно пространство, достъп до естествена светлина и въздух, ниска хигиена, липса на дискретност и нарушаване на личното достойнство при използване на

тоалетната. Нарушенията не са следствие от изолирани случаи, а произтичат от повсеместен проблем, в резултат на лошото функциониране на българската пенитенциарна система и недостатъчните гаранции срещу нечовешко и унижително отношение.

Делата на жалбоподателите, както и много други дела – решенията са над 20, а близо 40 са висящи – очертават системен проблем с местата за лишаване от свобода и обосновават необходимостта от прилагане на пилотна процедура.

Според Съда много фактори са допринесли за проблема. Някои от тях са свързани с недостатъчния капацитет на българските места за лишаване от свобода, остарялата база, а липсата на ремонтни дейности може да бъде обяснена с продължителната липса на инвестиции от страна на властите. Други, като липсата на достъп до тоалетна през нощта, изглежда са поради особеностите на сградите и практиката на администрацията. В резултат на това, пострадали от подобно третиране лица продължават да търсят и получават обезщетения от Съда.

Във връзка с нарушението на чл. 3, Съдът посочва като основни проблеми пренаселеността и лошите материални условия и хигиена. По отношение на пренаселеността, Съдът реферира към препоръките на КПИ, Комитета на министрите и по конкретно към доклада на Джим Макманъс, където са посочени редица конкретни мерки за справяне с този проблем. По отношение на лошите материални условия и хигиена, Съдът препоръчва незабавното предприемане на мащабни ремонтни дейности на съществуващите места за лишаване от свобода или замяната им с нови такива.

Във връзка с нарушението на чл. 13, Съдът препоръчва промяна в националното законодателство, което да позволи на лица в сходно положение адекватна обезвреда – превантивна и компенсаторна - на национално ниво. Относно превантивното средство Съдът дава конкретни указания на какви условия следва да отговаря, като това може да бъде специален орган, който да отговаря за местата за лишаване от свобода, или съд, който наблюдава изпълнението на наказанията.

Съдът също посочва на какви условията следва да отговаря процедурата пред прокурора или по чл. чл. 250, 256-257 от АПК, за да бъдат приети за ефективно превантивно средство. Относно компенсаторното средство Съдът посочва необходимостта от законодателни промени, които или да въвеждат едно общо средство за защита срещу нарушения на чл. 3 от Конвенцията при нехуманно или унижително отношение, или да въвеждат специални разпоредби относно начина, по който жалби на затворници следва да бъдат разглеждани (по примера на Италия). Самото обезщетение може да бъде или под формата на парична сума, или намаляване на наказанието.

Българската страна, със сътрудничеството на Комитета на министрите към Съвета на Европа в 18 месечен срок от датата, на която решението стане окончателно, трябва да създаде комбинация от ефективни средства за защита срещу лоши условия на задържане, които да имат едновременно превантивен и компенсаторен ефект.

Съдът също постановява, че г-н Златев трябва да бъде преместен на друго място, в което да изтърпява наказанието си лишаване от свобода, ако той желае това.

Съдът присъжда и парично обезщетение на трима от жалбоподателите.